

Література

1. Кодекс законів про працю України № 322 — VIII від 10.12.1971 // Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів № 13494/2000. — www.etalon.iatp.org.ua
2. Закон України «Про Державний бюджет України на 2006 рік» — <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3235-15>
3. Носак І. Сучасні проблеми законодавчого регулювання трудових відносин в Україні // Україна: аспекти праці. — 2005. — № 6. — С. 28—33.
4. Лібанова Е. Легалізація зайнятості та подолання бідності // Праця і зарплата. — 2006. — № 4. — С. 4—5.
5. Тацій В. Правові засади детінізації економіки // Вісник НАН України. — 2001. — № 4. — С. 15—19.
6. Тенденції тіньової економіки в Україні // Департамент економічної стратегії. Відділ економічного аналізу. — 2006. — № 1 (18). — С. 7—16.

Стаття надійшла до редакції 19.02.2007

УДК: 330.111.4

О. І. Жилінська, канд. екон. наук, доц., докторант,
Київський національний університет ім. Т. Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАУКОВИМИ КАДРАМИ УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА НА ЕТАПІ ЙОГО ЗАСНУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. Визначено проблеми забезпечення науковими кадрами Університету св. Володимира в період його заснування, шляхи вирішення проблеми кадрового забезпечення новопосталою університету на теренах Російської імперії

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Університет, наукові дослідження, наукові кадри

Потреба у високоосвічених кадрах, що мали вчену ступінь, гостро постає в українських землях за часів заснування в них світських університетів (з поч. XIX ст.), хоча ідея створення національної вищої школи постає набагато раніше — під час діяльності Братських шкіл (к. XVI—XVII ст.), Києво-Могилянської академії. Проте українські студенти здобували вищу освіту, ставали докторами богослов'я та філософії в університетах Парижа, Болоньї, Падуї, Кракова, Кьонігсберга, Страсбурга. Першими з відомих сьогодні українських докторів богослов'я та філософії стають Бенедикт Сер-вінус та І. Тинкевич із Києва, котрі здобули високе звання у Сор-

бонні (1463). Першим доктором медицини був син міщанина-ремесника Ю. Дрогобич (Котермак), він пройшов славетний шлях від студента Болонського університету до його ректора (1481—82), його книга «Прогностична оцінка поточного 1483 р.», видана в Римі, вважається першим друкованим виданням українського автора. Постать Ю. Дрогобича (Котермака) не єдина серед українців, що посідали провідні посади у середньовічних університетах, це і «русин» Станіслав з Нового Мєста під Львовом та І. Туробінський з Києва, яких у XVI ст. обирали ректорами університету у Кракові, і «русин» В. Русянович зі Львова, що очолював бібліотеку у Падуанському університеті. За кафедрами провідних університетів читали лекції професори «русини»: Лукаш, І. Полетика, О. Шумлянський, Н. Карпинський, Н. Амбодик-Максимович [6, с. 10].

У межах даної статті автор ставить за мету розглянути проблему забезпечення науковими кадрами Університету св. Володимира в період його заснування з 1834 р. та впродовж XIX ст. Джерельну базу становили одні з перших досліджень діяльності Університету: робота проф. М. Владимирського-Буданова «Історія імператорського Університету св. Володимира» [3], виконана за дорученням Ради Університету до його 50-ліття, що є основою всіх наступних видань; досить повні біографічні дані та інформацію про науково-педагогічну діяльність професорів і викладачів Університету (1834—84) здійснено проф. В. Іконниковим [1]. Виключно заідеологізовано оцінено розвиток науки у дореволюційну добу у Київському університеті у виданні, де розглядався сторічний період (1834—1934) [12].

Університет св. Володимира (далі — Університет) розпочав свій розвиток за інших часів, аніж більшість давніх європейських класичних університетів, перші з яких були засновані в добу Передвідродження: Болонський (1119), Університету Парижі (1200), Університет у Віченца (1205), Університет в Ареццо (1215), Університет у Падуї (1222), Кембріджський (1229), Сорбонна (1259), Карлов у Празі (1348), Ягеллонський у Кракові (1364), Віденський (1365). Історики вважають, що Університет внаслідок багатьох причин не пройшов етапів, необхідних для становлення повноцінного європейського університету з відповідними завданнями й атрибутами, і з початку свого існування вбирав у себе далеко не всі кращі здобутки класичної системи освіти [6, с. 15]. Серед найкращих здобутків класичної системи освіти зазначимо автономію університетів, а також інтернаціональний склад як професорів, так і студентів, проте Університет не здобув необхідної автономії. За словами проф. М. Владимирського-Буданова, «...Київський університет нарівні з Дерптським вважається на

особливому становищі. ...Допускаючи свободу, засвоєну в німецьких університетах у навчальній частині, статут у всьому, що стосується управління, не дає і тієї частини прав Університету св. Володимира, яка була надана іншим російським університетам за Статутом 1835 р. Цей подвійний підхід пронизав потім всі подальші 20 років життя Університету до 1863 р.¹» [3, с. 308]. З моменту свого заснування Університет мав істотні відмінності, передусім за законодавчою основою і, відповідно, структурою. У Статуті 1804 р., за яким створювалися університети в Російській імперії, зазначалося: «университет есть высшее ученое сословие, для преподавания наук учрежденное²» [2, с. 121]. За цим Статутом, введеним Олександром І, в університеті мали бути 4 від діли, кожен з яких мав свій склад кафедр, це відділи «моральних» і політичних наук, фізичних і математичних наук, медичних наук, словесних наук. У складі Університету (1834) утворювалися філософський, що мав два відділення, та юридичний факультети, відкриття медичного факультету відкладалося.

Як бачимо, на момент утворення університету необхідною була наявність самого «вченого стану» — згідно з §17 Статуту Університету св. Володимира «ніхто не може бути обраний Радою в Ординарні й Екстраординарні Професори, не маючи ступеня Доктора або на крайній випадок Магістра того Факультету, до якого належить кафедра» [6, с. 67]. Нагадаємо, що університет у Києві був шостим на теренах імперії, уже функціонували Московський (1755), Дерптський (1802), Віленський (1803), Казанський (1804), Харківський (1805) і Санкт-Петербурзький (1819) університети, покликані виховувати чиновників і вчителів для системи освіти.

Аналіз розвитку народної освіти в українських землях у к. ХУІІІ — на п. ХІХ ст. дозволив проф. Владимирському-Буданову зробити висновок, що його мета (від головної до приходської школи) полягала у служінню державі — «ідея стародавньо-класичного світу, яку воскресила Франція к. ХУІІІ ст.», на її реалізацію було спрямовано «увесь склад освіти та вся механіка виховання» [3, с. 14]. Загалом, «вся система освіти може бути названа не стільки сумою реальних знань, скільки агрегатом прикладних відомостей, переважно сільськогосподарських, з приєднанням деяких інших, придатних для утворення із тих, хто навчався, резонуючих патріотів... Не дивлячись на такі громадянські засади шкільної освіти, школи, як сказано, в дійсності залишалися клерикальними, оскільки вони в більшості перебували в руках духовенства» [3, с. 15].

¹ Тут і далі переклад автора.

² Цитується мовою оригіналу.

Практична спрямованість стосувалася всіх галузей знань, так, для сфери викладання економічної науки притаманним було те, що в губернських, земських, приходських школах під «економією» розуміли лише окреме приватне господарство, а не всю їх сукупність. Головні завдання цієї сфери знань зводилися до практичних рекомендацій проведення торговельних операцій і ведення землеробства, що не можна порівняти з тими науковими завданнями, які вирішувалися представниками класичної школи у Великій Британії чи фізіократами у Франції. Природознавство розпочиналося із городництва і землеробства, мінералогії й ботаніки, закінчуючись фізикою і хімією, що акцентували увагу на практичних знаннях. Вони перебували і в полі зору математики, яка містила геометрію, алгебру, тригонометрію і логіку.

Завершення промислового перевороту в Російській імперії, розширення товарного господарства вшир та углиб потребували якісно нових фахівців як в економічній сфері, що розпочала формуватися іще у надрах поміщицького ладу, так і в сфері права та державного управління. За царату вчений ступінь мав статус для надання чину — при вступі на державну службу магістр отримував чин титулярного радника, а доктор — колежського асесора [7, с. 125]. Поява високих шкіл зумовлювала постійну потребу у наукових кадрах, адже під час заснування перших університетів в українських землях у межах Російської імперії у XIX ст. постає гостра потреба у них. Це стосувалося як університету в Харкові, так і в Києві. Фон Брадке таким чином описує шляхи вирішення кадрової проблеми під час відкриття Університету в Києві: «Многих профессоров получил я из Кременца³, преимущественно для физико-математического факультета; юридический факультет образовался из тех юристов, которые были мне уступлены Сперанским ... они были подготовлены ... для законодательной комиссии, затем в продолжении трех лет учились в Берлине и в других университетах Германии ... Недостающее число профессоров было пополнено лучшими доцентами других университетов ...» [6, с.53—54]. Зокрема, на філософському факультеті із 13 кафедр, передбачених статутом, 10 були очолені професорами, переведеними із ліцею.

У новому приміщенні, завершеному у 1842 р., розпочалося дійсно нове життя Університету, оскільки в цей же рік вступив у дію новий статут, за яким було призначено 37 кафедр, так, на I відділенні

³ Цитується мовою оригіналу. Йдеться про Волинський ліцей: у 1805 р. у Кременці Волинської губернії відкрито гімназію, одну з найбільших гімназій у Росії, у 1819 р. її переіменовано на Волинський ліцей, після поразки повстання на території колишньої Речі Посполитої (1830) його було зліквідовано [15, с. 43].

філософського факультету засновано кафедру політичної економії та статистики, на П відділенні із однієї кафедри виокремлено три кафедри: 1) архітектури, 2) технології, 3) сільського господарства з лісництвом. Проте й надалі головною проблемою залишалася кадрова: майже 1/3 кафедр очолили екстраординарні, а не ординарні професори [3, с. 310]. Назва кафедри політичної економії та статистики відповідала традиції, започаткованій у статуті Російської академії наук (1803), що зобов'язував учених поряд із дослідженнями природничих наук й історії займатися проблемами політичної економії та статистики [8, с. 128]. Проте тривалий час вона залишалася вакантною, це пояснювалося відсутністю викладачів, що були би гідні університетської кафедри та мали би на те формальне право. Після безплідних зусиль оголошенім конкурсу на заміщення багатьох вакантних кафедр Університет застосовує нововведення у кадровій сфері — звертається із закликом до інших імперських університетів (Московського, Санкт-Петербурзького, Дерптського, Казанського, Віденського, Харківського) з проханням допомоги кадрами або хоча б рекомендацій гідних кандидатів у професори за вакантними кафедрами, що було марним, оскільки у цих університетах були такі ж кадрові проблеми [5, с.24]. Викладачі Університету перебували на державній службі, зокрема ординарний професор — у УІ класі, екстраординарний професор — у УІІІ класі відповідно [8, с. 129].

До поч. 1840-х рр. відноситься й остаточне формування медичного факультету. Проте, якщо мета Університету полягала у «розповсюдженні російських начал освіти» в українських землях, їй були підпорядковані всі факультети, то медичний факультет мав на меті «розповсюдження спеціалізованих і прикладних знань у своїй сфері» [3, с. 401]. Значний вплив на формування філософського та юридичного факультетів здійснювала попередня система освіти південно-західного краю (йдеться про Волинський ліцей), медичний факультет поставав на базі приєднаної до Університету Віденської медико-хірургічної академії. Про нагальність потреби у медичних кадрах свідчить той факт, що поміщики Волинської, Подільської і Київської губерній робили значні благодійні внески на утримання хірургічного навчального закладу при Волинському ліцеї (близько 132 тис. руб. сріблом), які були передані у відання Університету при переведенні сюди ліцею. Ці кошти пропонувалося витратити на переведення медичної академії до Університету. На відміну від інших на медичному факультеті кадрова проблема була не такою загостреною: «медичні знання встигли уже прищепитися й окріпнути на російському ґрунті, з часів Петра Великого, окрім університетів, шляхом науково-практичного вивчення у шпиталях, як велося у

ХУІІІ ст., а потім і в медичних факультетах, переважно Казанському і Дерптському» [3, с. 415]. На відкритому медичному факультеті з перших 10 професорів-медиків 6 захистили докторські дисертації в Дерптському університеті, коли там працював М. Пирогов. Окрім вихованців медичних факультетів передусім Дерптського і Казанського університетів, лави викладачів медичного факультету Університету формували вчені-медики Московського університету та вихованці Військово-медичної академії у Санкт-Петербурзі.

На основі даних про базову вищої освіти, яку здобули професори та викладачі Університету св. Володимира [1], можемо зробити висновок, що у 1834—63 рр. ядро університетського кадрового потенціалу формували вихованці передусім російських університетів: Дерптського, Московського, Віленського, Санкт-Петербурзького і Харківського; вони повністю домінували у сфері природничих наук. Європейські університети були представлені здебільшого німецькими. Співвідношення між вихованцями Університету св. Володимира та випускниками інших університетів у сфері гуманітарних наук у цей період становило 23:38, у сфері природничих наук — 16:44. Перше покоління викладачів — вихованців Університету постає в сер. 1840-х рр., вони здебільшого представляли гуманітарну сферу, у сфері природничих наук переважну більшість складали вихованці медичного факультету. У 1864—83 рр. співвідношення між вихованцями Університету св. Володимира й інших університетів у сфері гуманітарних наук становило 15:19, у сфері природничих наук — 18:26. Отже, київські вихованці складали майже половину викладацьких кадрів у гуманітарній сфері та 1/3 — у природничій, де домінували випускники медичного факультету. Серед російських університетів посилюється значення щодо підготовки наукових кадрів у Санкт-Петербурзі і в гуманітарній сфері, і в сфері природознавства (історія, математика, астрономія, фізіологія рослин, зоологія, хімія, геологія), Головного педагогічного інституту (мінералогія), представлені вихованці Московського (фізика, біологія, зоологія, медицина), Дерптського (біологія й зоологія) та Харківського (хімія) університетів.

Перші наукові кадри виплекано в стінах Університету через десять років його існування: перші магістерські дисертації захищено у 1845 р. (дві — на юридичному та три — на філософському факультетах). Отже, вже в перше десятиліття функціонування в Університеті формується індивідуальний рівень дослідників, що були його вихованцями. Загалом за 1838—1883 рр. Університет закінчили 4403 особи, з них вчений ступінь здобули 198 осіб — 82 маістри та 116 докторів (на медичному факультеті здобували

виключно ступінь доктора — 72 особи), це становило майже 5% його випускників.

Тривалий час викладання розглядалося як основний вид діяльності професорів, її високо оцінювали перші дослідники історії університетів: «найважливішою й найцікавішою частиною історії Університету є саме історія науки, як вона відображалася протягом десятиліть у професорських лекціях. Російська наука у більшій частині і створювалася цим шляхом...» [3, с. 429]. Іноземні дослідники історії європейських університетів також відзначають внесок професорів у розвиток науки, зокрема І. Хайнал визначає те, що кожен професор намагався надати предмету, який він викладав, нову форму, і це сприяло прогресу науки [10, с. 146]. Як зазначав Владимир-ський-Буданов: «на першому місці знаходиться викладання, як за часом, що відводиться для цієї мети, так і за змістом діяльності; далі сюди ж включаємо ми також іспити на вищі вчені ступені. Тут виразилася, переважно, вчено-продуктивна спроможність Університету в утворенні нових вчених сил. Потім поза кафедрою й іспитами <...> на професорів очікувала кабінетна вчена діяльність; попереднє зобов'язання нею послаблювалося все більш і більш» <...> «іноді ... провадилися відрядження й вчені експедиції» [3, с. 426].

На такій складовій діяльності професорів, як вчені експедиції, необхідно зупинитися більш детально. Преважна більшість викладачів фізико-математичного факультету проводили експедиції під час літніх канікул, за власною ініціативою і за власний кошт. До 1848 р. проведення таких експедицій було виключною ініціативою вчених Університету, але сувора регламентація їх діяльності та необхідність узгодження експедицій на адміністративному рівні⁴, де проводилася реакційна політика царату щодо Університету, спричинили посилення уваги тодішнього генерал-губернатора Д. Бібікова до сфери наукових досліджень в Університеті. Виконуючи настанови щодо деполітизації викладання в Університеті, генерал-губернатор намагався переорієнтувати і дослідницьку діяльність його вчених від вивчення малоросійських старожитностей, історії та літератури краю до «вивчення губерній його округу в природничо-історичному, промисловому та головне, дорожнім ним заради прикладної, адміністративної цілі, тобто в застосуванні їх до того краю, яким він управляв» [3, с.576]. Як наслідок, було створено комісію для опису губерній Київського навчального округу (1850), керівництво якою за статутом здійснював генерал-губернатор, він же

⁴ Йдеться про отримання дозволу для експедицій університетських професорів на Кавказ (1848).

затверджував її персональний склад та визначав завдання її діяльності. Генерал-губернатор Д.Бібіков був високоосвіченою людиною, хоча не мав університетської освіти, а здобув панську салонну освіту [1, с.219]. За роки життя він зібрав багату бібліотеку (5796 назв у 12790 томах), більша частина цього книжного зібрання була науковою літературою. У 1898 р. його донька передала бібліотеку (близько 14 тис. томів) Університету. У каталозі французьких книг бібліотеки Д. Бібікова, що зберігся до сьогодні, значна частина — це книги з політичної економії (28 назв / 44 томи), правознавства (21 назва / 43 томи), політики (24 назви / 29 томів) [11, с.117]. Отже, він був ознайомлений із положеннями світової економічної думки і рішення щодо напрямів діяльності комісії ґрунтувалися на передових ідеях західних економістів.

Університет св. Володимира від моменту свого заснування був позбавлений тих прав і свобод, які були притаманні класичному університету як соціальному інституту в Західній Європі. Держава, монополізувавши всі сфери суспільного життя, виступала зовнішньою організуючою та спрямовуючою силою, яка регламентувала всі сторони життєдіяльності Університету. Це знайшло відображення як у його місії, що полягала у русифікації і боротьбі проти колонізації у Південно-Західному краї, а не осередку освіти і науки, так і щодо формування цілей дослідницької діяльності. Якщо цілі дослідницької діяльності вчених європейських університетів як самоврядних організацій формувалися виключно на внутрішньо університетському рівні та рівні самого дослідника, то в російських університетах загалом, а особливо в Університеті св. Володимира така автономія була неприпустимою. Саме тому у контексті розкриття діяльності Кирило-Мефодіївського товариства, активними учасниками якого були університетські професори і студенти, за зміною ставлення до слов'янського питання склалася ситуація, коли «опікування мали лише науки точні; гуманітарні ж, особливо юридичні, поставлені були під особливий нагляд» [3, с. 576]. Революційні події 1848—49 рр. у Західній Європі зумовили поглиблення реакції царату у сфері вищої освіти, зокрема з 1850 р. програми з окремих предметів (серед інших і політична економія та статистика) потрібно було узгоджувати не лише на рівні факультету та ректора, але й у міністерстві народної освіти, що передбачало суворе дотримання встановлених норм при викладанні знань з певної галузі.

Все це негативно впливало на рівень науковості виконуваних досліджень через розпорядження, що стосувалися як їх результатів, так і використання наукових праць і російських, і зарубіжних авторів. Вплив посилення цензури в Університеті перші дослідники

його історії розглядали через зміну предмету наукових досліджень — на початку це була гуманітарна сфера, дослідницька діяльність професорів у галузі історії та юриспруденції зосереджувалася навколо археологічної комісії, у 1850—70-х рр. нею стає сфера природознавства. Діяльність вчених у природничій сфері згуртовувала Комісія для опису губерній Київського навчального округу, до її складу входили чотири відділи: географічний, природничо-історичний, промисловий і статистичний, які були спрямовані на експедиційні дослідження природи і господарства в губерніях Київського навчального округу, збір і опрацювання статистичних матеріалів про народонаселення Київської губернії.

У другій пол. XIX ст. в Університеті св. Володимира виникає низка дисциплінарних товариств, діяльність яких полягала не лише в об'єднанні зусиль щодо формалізації наукових знань, отриманих у результаті наукових досліджень її членів, але й розширенні та активізації обміну науковими результатами з іншими товариствами, в тому числі й зарубіжними, зокрема:

—Київське товариство дослідників природи (1869) — об'єднувало провідних вчених і було спрямоване на вивчення природних умов України, до 1917 р. видано 26 томів «Записок» — це наукові праці з геології, метеорології, ботанічної географії, зоогеографії, геоморфології і фізичної географії;

—Південно-Західне відділення Імператорського Російського географічного товариства (1873—76) — проводило етнографічні, статистичні дослідження української території, одноденний перепис населення Києва;

—Історичне товариство Нестора-літописця (1873 — у м. Києві, з 1874 — при Університеті) — об'єднувало вчених російських університетів, Київської духовної академії, що проводили наукові дослідження проблем Київської Русі та історії України, зокрема дослідження історії й археології України, стародавньої літератури; з 1889 по 1914 рр. видано 24 книги «Чтений в историческом обществе Нестора-летописца»;

—Київське юридичне товариство (1877—1917) — об'єднувало понад 200 членів, було спрямоване на зближення досліджень вчених правознавців з практикою, координування досліджень у сфері права, їх популяризацію;

— Фізико-математичне товариство (1890) — спрямовувалося на розвиток наукових досліджень та розробку методик викладання з математики і фізики, популяризацію знань у цієї галузі наук.

Кафедри як формальні утворення в Університеті (передбачені статутом) спрямовані передусім на викладання відповідних дисциплін, тоді як комісії, комітети, дисциплінарні товариства є

свідченням набуття наукових досліджень колективного характеру, об'єднання вчених Університету для проведення експедицій, досліджень з метою збору та вивчення матеріалів, публікування отриманих наукових знань та їх популяризації. Перші наукові колективи (Тимчасовий комітет для дослідження старожитностей (1835—45), Тимчасова комісія для розгляду стародавніх актів (1843—45), Київська археографічна комісія, заснована у 1845 р., співробітником якої був Т. Г. Шевченко) у своїй діяльності були спрямовані на прирощення наукових знань передусім у гуманітарній сфері, дисциплінарні товариства — у природничій. Цьому сприяла активна видавнича діяльність — практично кожне товариство запроваджувало свій друкований орган («Записки ...», «Труды», «Чтения ...»). Отже, в Університеті поступово формується не лише індивідуальний, але й колективний рівень суб'єктів наукових досліджень.

Таким чином, можемо сформулювати наступні висновки:

1. Потреба у наукових кадрах в українських землях постає з утворенням університетів — у Харкові (1805) та в Києві (1834). Наукові кадри Університету св. Володимира на момент його заснування утворювали професори й викладачі зліквідованих освітніх закладів: Волинського (Кременецького) ліцею, Віленського університету та Віленської медико-хірургічної академії. Це зумовило значний вплив традицій, успадкованих від ліцею: у сфері викладання — енциклопедизм і відсутність дисциплінарної спеціалізації (завдання Університету полягали у підготовці енциклопедично освічених і вірно підданих царату вчителів і чиновників); у сфері наукових досліджень — переважання гуманітарної сфери, наукові результати мали компіляційний, коментаторський характер, були спрямовані на популяризацію наукових знань.

2. Репресії царату після викриття в Університеті осередку «Союзу польського народу» охопили й саму аїма матер, наслідком чого стало її закриття на рік (1839), звільнення професорів-поляків із ліцею з посад або переведення до інших закладів освіти. Кадрова проблема вирішувалася за допомогою вихованців Дерптського університету, де найбільший вплив мали традиції німецьких університетів. До 1863 р. ядро кадрового потенціалу формували вихованці передусім російських університетів: Дерптського, Московського, Віленського, Санкт-Петербурзького і Харківського, які домінували у сфері природничих наук. У подальшому посилюється значення щодо підготовки наукових кадрів у Санкт-Петербурзі і в гуманітарній сфері, і в сфері природознавства, представлені вихованці Московського, Дерптського та Харківського університетів.

3. Для вирішення кадрової проблеми Університет св. Володимира використовував такі заходи: звернення із закликом до інших імперських університетів з проханням допомоги кадрами або рекомендацій гідних кандидатів у професори за вакантними кафедрами; організація наукових стажувань відібраних кандидатів у провідних європейських університетах на різний термін; запровадження інституту, підготовчого до професорства, — стипендіатства для професорського звання, що стало найважливішим нововведенням цієї епохи у сфері підготовки наукових кадрів.

4. Нові наукові кадри, які поповнили ряди університетської професури, молоді університетські вихованці та професори, які проходили закордонні стажування, поступово змінювали тематичну спрямованість наукових досліджень до природничих, що відповідало загальноєвропейським тенденціям. Упродовж XIX ст. в Університеті сформовано індивідуальний (власні вихованці — магістри і доктори наук) та колективний (комітети, комісії, дисциплінарні товариства) рівні суб'єктів наукових досліджень.

Література

1. Биографический словарь профессоров и преподавателей Императорского Университета св. Владимира (1834—1884) / Под ред. ордин. проф. В. С. Иконникова. — Киев, 1884.

2. Вернадський В. И. Об основаниях университетской реформы / В.И. Вернадский. О науке. Т. II. Научная деятельность. Научное образование. — СПб.: РХГИ, 2002.

3. Владимирский-Буданов М. Ф. 50-летие Императорского университета Св. Владимира. — К., 1884.

4. Енциклопедія українознавства: Т.І. Перевидання в Україні. — Львів, 1993.

5. Жилінська О. І. Започаткувати М. Х. Бунге традицій університету Св. Володимира у підготовці наукових кадрів // Вісник Київ. нац. унту ім. Т. Шевченка. Сер. «Економіка». — 2006. — Вип. 84.

6. З іменем Святого Володимира: У 2 кн.; Кн. 1. / Упоряд. В. Короткий, В.Ульяновський. — К.: Заповіт, 1994.

7. Иванов А. Е. Ученые степени в Российской империи. XVIII в.,- 1917 г. — М.:ИРИ РАН, 1994.

8. Історія економічних вчень: Підручник: У 2 Ч. — Ч. 2 / За ред. В.Д. Базилевича. — 3-тє вид., випр. і доп. — К.: Знання, 2006.

9. М. Бунге: сучасний дискурс / За ред. В. Д. Базилевича. — К.: Знання, 2005.

Ю.Мак-Люэн М. Галактика Гуттенберга: Сотворение человека печатной культуры. — К.: Ника-Центр, 2004.

И.Мяскова Т. Библиотека Императорского университета Св. Володимира: з історії комплектування (1834—1927 рр.) / НАН України. Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. — К., 2005.

12. Розвиток науки в Київському університеті за сто років. — К.: КДУ, 1935.

С іаття надігшла до редакції 02.02.2007

УДК 316.356.2 (477.74)

А. В. Заверюха, канд. екон. наук, доц.,
Одесский государственный экономический университет, **Е. А. Решетникова**, нач. отд.,
Главного управления статистики в Одесской области

СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЕ ПОЛОЖЕНИЕ ДОМОХОЗЯЙСТВ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТИ

АНОТАЦІЯ. У статті наведено інформацію щодо життєвого рівня населення Одеської області, його характеристики за структурою видатків у групах із різними середньодушовими сукупними видатками. Проводиться аналіз сучасних досліджень вітчизняних авторів. Поряд з позитивною оцінкою соціально-економічного становища домогосподарств Одеської області звертається увага на негативні аспекти проблеми, які потрібно враховувати в аналізі. Дано рекомендації щодо оцінювання рівня життя домогосподарств.

КЛЮЧОВІ СЛОВА. Бідність, диференціація, домогосподарство, життєвий рівень, нерівність розподілу, середньодушові витрати, соціальний індикатор, сукупні витрати.

Политические и экономические преобразования, происходящие в последнее 10-летие, породили в Украине такие явления, как бедность, безработица, детская беспризорность. Появилась тенденция устойчивого роста численности населения, нуждающегося в социальном обеспечении. Даже незначительные просчеты в реализации рыночных реформ приводят к социальным потерям и росту масштабов бедности.

Украина как член ООН подписала «Цели развития тысячелетия» — обязательства на Саммите Тысячелетия в 2000 г., которые стали главными направлениями социальной политики нашего го-

ЕА. В. Заверюха.
Е. А. Решетникова. 2007